

УДК [378.091.2:378.015.311](043.3)

СТВОРЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

А. В. Щербакова

У статті проаналізовано шляхи реалізації однієї з педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ – створення полікультурного навчально-виховного середовища, спрямованого на організацію міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між студентами.

***Ключові слова:** студенти-медики, полікультурна компетентність, полікультурне навчально-виховне середовище, педагогічна умова, виховні проекти.*

Полікультурне навчально-виховне середовище ВНЗ являє собою «духовно насичену атмосферу ділових і міжособистісних контактів, що обумовлює світогляд, стиль мислення й поведінки включених у неї суб'єктів і стимулює в них потребу долучення до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей; установа з багатокультурним контингентом, що включає різновіковий, багатонаціональний і різноконфесіональний професорсько-викладацький і студентський склад, покликана задовольнити освітні, соціокультурні й адаптивні потреби студентів» [10, с. 4]. Полікультурне освітнє середовище, на думку Л. Лур'є, «покликано зберегти в собі дві тенденції, важливі для повноцінного розвитку особистості: усвідомлення національної культури свого народу й прагнення увійти із цією культурою у світовий цивілізаційний процес» [13, с. 112].

Проблемам навчання й виховання студентської молоді в сучасних умовах полікультурного світу присвячені численні наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників (Л. Бережнова, В. Болгаріна, О. Висоцька, Л. Голік, Я. Гулецька, Т. Зюзіна, В. Компанієць, Д. Порох, С. Терно та ін.). З погляду педагогічного дослідження, у полікультурному навчально-виховному середовищі вивчається сам педагогічний процес: закономірності й принципи навчання й виховання студентів ВНЗ; зміст загальної освіти, методи й засоби навчання та виховання, а також форми організації навчально-виховного

процесу у ВНЗ. Особливої уваги потребують проблеми створення полікультурного навчально-виховного середовища, спрямованого на організацію міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між студентами медичного ВНЗ

Мета статті – представити шляхи реалізації однієї з педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків, а саме створення полікультурного навчально-виховного середовища, спрямованого на організацію міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між студентами.

Аналіз результатів досліджень, присвячених проблемам осмислення й опису освітнього середовища [1; 3; 5; 7; 10; 11; 12; 14; 15], дозволяє в якості структурних компонентів полікультурного навчально-виховного середовища ВНЗ виділити такі:

- просторово-семантичний компонент, спрямований на задоволення й розвиток пізнавальних, культурно-освітніх потреб суб'єктів навчально-виховного процесу, розвиток їхнього творчого потенціалу в галузі інтересів, пов'язаних з полікультурами;

- комунікативно-організаційний компонент, що передбачає формування позитивного соціально-психологічного клімату, доброзичливої атмосфери й взаємної відповідальності, що сприяють саморозвитку особистості й розширенню досвіду в міжетнічній взаємодії;

- змістовно-методичний компонент, що враховує особливості полікультурної освіти, її основні ідеї й напрямки.

Основними функціями полікультурного навчально-виховного середовища є:

- полікультурна освіта (знайомство не тільки зі своєю національною культурою, але й з культурами інших народів світу);

- ціннісно-орієнтаційна функція (формування системи ціннісних орієнтацій і відносин у процесі міжетнічної взаємодії);

- функція полікультурного самозбереження (дає можливість зберігати й охороняти свою індивідуальність, розібратися у своїх етнопсихологічних і полікультурних особливостях);

- функція соціальної адаптації (забезпечує виховання громадянина, що опікується про збереження цілісності своєї держави, а також ефективно пристосування студентів до умов життя в сучасному полікультурному суспільстві);

- креативна функція (сприяє реалізації творчого потенціалу особистості через розвиток як пізнавальної, так і соціальної активності) [16, с. 59].

Основними характеристиками полікультурного освітнього середовища, на думку дослідників Л. Бережної, Н. Боритко, Г. Волкова, є:

- орієнтація на гуманістичні цінності в розвитку індивідуальності кожного студента;
- захист прав особистості на освіту;
- забезпечення свободи вибору освітнього шляху для всіх студентів;
- формування в студентів готовності до збереження й відтворення культури;
- розкриття творчого потенціалу суб'єктів освітнього процесу [1; 3; 5].

Крім перерахованих вище характеристик, компонентів і функцій, які здійснюються в полікультурному освітньому середовищі, виділяється ряд специфічних особливостей:

- відбиття в навчальному матеріалі гуманістичних ідей;
- використання мов науки, культури й мистецтва як засобів формування полікультурної компетентності;
- виховання безпечної особистості, тобто особистості, толерантної до полікультурної різноманітності, з розвиненими соціально-ціннісними потребами в миротворчій, творчій діяльності, особистості з позитивними моделями поведінки;
- перетворення освітньої установи у відкриту соціально-педагогічну систему, що сприяє інтеграції молодого покоління в полікультурне середовище й ін. [2, с. 4].

Найважливішою умовою реалізації полікультурної освіти є використання потенціалів полікультурного навчально-виховного середовища й соціокультурного оточення з метою взаємозбагачення, взаєморозуміння суб'єктів освітнього процесу, задоволення пізнавальних, культурних, освітніх інтересів і потреб студентів, виховання їх у дусі миру.

Полікультурний потенціал заняття має виражений характер, заснований на духовному контексті, тобто пріоритеті особистості викладача, що задає сприятливу атмосферу співробітництва, взаємоповаги, довіри й співтворчості незалежно від змісту навчального матеріалу. *Полікультурний потенціал окремих предметів* базується на можливості посилення аспектів полікультурного виховання й формування полікультурної компетентності в змісті навчального матеріалу, яке забезпечує успішний розв'язок поставлених завдань: зв'язок досліджуваного матеріалу з життям, майбутніми особистими й професійними планами студента. Відбір змісту навчального матеріалу повинен здійснюватися на основі акцентування уваги на ціннісних і моральних аспектах, що становлять полікультурну компетентність. При розв'язку навчальних

завдань необхідно залучати матеріали, факти історичної й культурної спадщини своєї країни, регіону. При вивченні предмета необхідно використовувати краєзнавчий матеріал, урахувати місцеві традиції й культурні цінності. Студенти повинні залучатися до обговорення й вирішення актуальних проблем світу, країни, місцевих проблем у процесі вивчення окремих тем і всього навчального матеріалу. *Полікультурний потенціал навчального процесу* має яскраво виражену соціальну спрямованість, обумовлену такими складовими: культура управління системою функціонування полікультурного освітнього середовища з формування полікультурної компетентності. Важливою є технологічна оснащеність освітнього процесу формування полікультурної компетентності, а також атмосфера занять, їхня організаційна й методична форма, орієнтовані на формування полікультурної компетентності студентів-медиків [10, с. 43].

В основу здійснення виховного процесу повинна бути покладена культуроцентрична концепція гуманітарної освіти з урахуванням полікультурних інтересів студентів, здійснення зближення цих позицій у процесі діалогу культур і культурної глобалізації. Організація міжкультурної взаємодії в процесі виховної роботи в медичному ВНЗ може включати: спільну підготовку й проведення національних свят студентів з різних країн; заходи до пам'ятних дат в історії народів; святкування ювілеїв їхніх народних героїв, видатних діячів культури й науки, національних поетів і письменників, відомих політичних діячів; організацію виставок національних художників; проведення змагань з національних видів спорту, фольклорних концертів, міжнаціональних фестивалів і т.д. Особливу увагу слід приділяти проведенню тих національних свят, які інтернаціональні за своєю суттю й тому сприяють зміцненню міжнаціонального миру й згоди.

Виховна робота в умовах створення полікультурного навчально-виховного середовища медичного ВНЗ передбачала перш за все організацію та проведення заходів, спрямованих на виховання міжкультурного взаєморозуміння студентів.

Формами роботи, що забезпечували полікультурне виховання особистості майбутнього лікаря із сформованою полікультурною компетентністю, були такі: виховні заходи з використанням методики «занурення в національну культуру», години етнонаціонального спілкування, зустрічі з письменниками, відкриті діалоги, фестивалі національностей, дні національної культури, форум-театри, конкурси читців, творчих робіт, організація екскурсій до музеїв та виставкових залів, проведення конкурсів та вікторин з питань полікультурної взаємодії, проведення психолого-педагогічних тренінгів з виховання

міжнаціональної толерантності, дослідницька діяльність студентів з вивчення традицій, історії, культури України та країн світу тощо.

У процесі організації виховної роботи зі студентами-медиками, спрямованої на формування їхньої полікультурної компетентності, нами було реалізовано низку полікультурних виховних проектів.

Так, у рамках святкування Дня Європейських мов 26 вересня студентами Луганського державного медичного університету (ЛДМУ) було проведено конкурс «День Європейських мов у медичному навчальному закладі». Мета проведення цього конкурсу полягала у формуванні у молоді європейських цінностей, поглибленні знань студентів про Європейський Союз, популяризації вивчення європейських мов, розвитку толерантності у студентів, вихованні почуття гордості за свій народ, навчанні використовувати новітні медіа.

Форми проведення конкурсу, які пропонувались студентам, включали конкурс знань про європейські мови, конкурс рисунків, робіт декоративно-прикладного мистецтва, плакатів з використанням комп'ютерної техніки, акція до Дня Європейських Мов «Скажімо: дякую за мови без кордонів!», свято фольклору, конкурс на кращу розповідь народної казки, вечір європейських загадок, прислів'їв, легенд під назвою «Джерела народної мудрості».

По завершенні конкурсу було проведено засідання круглого столу «Мультилінгвізм як шлях до взаєморозуміння та мобільності у сучасній Європі», де були підбиті підсумки конкурсу і нагороджені переможці.

Напередодні святкування Дня міста студентами-луганчанами ЛДМУ було реалізовано виховний проект «Місто моєї любові». Метою проекту було поглибити знання студентів, які приїхали навчатися до Луганська з інших міст та країн світу, з архітектурними ансамблями нашого міста. Учасники проекту зібрали інформацію про архітектурні будівлі міста та представників різних етносів, що створювали їх, та підготували наочну інформацію (буклети, листівки, розгортки). Місцеві студенти провели по місту пішохідні екскурсії «Місто моєї любові» для іноземних студентів. На основі фотографій, які зробили учасники екскурсії, було створено фото- і відеоколаж з тією ж назвою.

В рамках святкування Міжнародного дня толерантності (16 листопада) та Міжнародного дня студентів (17 листопада) нами було реалізовано проект «День міжнаціональної студентської єдності». Даний виховний захід було спрямовано на розвиток та зміцнення дружніх взаємовідносин між студентами-медиками різних національностей, розширення знань про культуру зарубіжних країн і формування толерантних стосунків у студентському середовищі. У рамках першого дня свята пройшли презентації від іноземних студентів-медиків, майстер-класи з різних видів мистецтв (орігамі, каліграфія та інші),

знайомство студентів з національними іграми. Наступного дня учасники змогли покуштувати блюда кухонь народів світу й побувати на концерті, де виступали українські й іноземні студенти.

Одним зі шляхів вирішення проблеми формування полікультурної компетентності студентів-медиків стало здійснення проекту «Новорічні традиції народів світу». Святкування нового року – це завжди гарний, добрий настрій, який гуртує людей, поєднує їх в один великий загальний колектив, який очікує чудо, прагне на щастя й готується до наступу нового року, дотримуючись всіляких традицій.

Метою проекту «Новорічні традиції народів світу» було практичне долучення студентів-іноземців до традицій українців, ознайомлення місцевих студентів із цікавими традиціями зарубіжних студентів. Здійснення даного заходу сприяло не пасивному обміну інформацією, а активному залученню у творчу, організаційну, виконавську діяльність, де студенти допомагали й підтримували один одного, перебували в атмосфері співтворчості, приємного спілкування, взаємодопомоги й дружби.

Досягнення поставленої мети дозволило розв'язати такі завдання:

- сприяння встановленню емоційно-позитивної взаємодії всіх учасників заходу;
- сприяння закріпленню навичок предметно-практичної діяльності й колективної роботи в різнонаціональних групах;
- запобігання агресивності й схильності до неприйняття й ворожості;
- конструювання взаємодопомоги, підтримки;
- створення міцних комунікативних зв'язків;
- сприяння мирному співіснуванню;
- налагодження добрих, дружніх відносин у період усього процесу навчання студентів.

Оскільки проект «Новорічні традиції народів світу» був спрямований на створення й зміцнення дружніх зв'язків, спілкування, мирного співіснування, на формування допомоги й взаємної підтримки через залучення до загального поля очікування й підготовки до Нового року, то основними напрямками діяльності були: обмін повідомленнями про традиції зустрічі нового року в різних країнах; демонстрація різних святочних гадань; прослуховування колядок; виступ іноземних студентів з їхніми новорічними піснями; водіння хороводу; майстер-класи з приготування національної традиційної новорічної їжі.

Навесні нами було організовано та проведене спортивне свято серед національних співтовариств студентів-медиків «Наш загальний будинок –

Земля». Захід проводився з метою формування толерантної міжнаціональної й міжкультурної взаємодії серед студентів. До участі в змаганнях запрошувалися команди в складі 10 людей із числа студентів медичного університету, які представляли різні національні співтовариства. Для участі в змаганнях не було потрібно спеціальної фізичної підготовки. Командам довелося пройти естафету з виконанням спортивних завдань у формі різних майстер-класів. Переможцям були вручені дипломи, кубки, медалі й пам'ятні призи від спонсорів.

Виховання толерантності в людських взаємовідносинах, формування культури міжетнічних стосунків – одне із головних завдань, що ставлять у своїй діяльності університетські бібліотеки. Так, наприклад, в бібліотеці Луганського державного медичного університету створені сприятливі умови для міжетнічного спілкування, спілкування рідними мовами, вивчення літератури авторів різних національностей. В бібліотеці постійно проводяться виставки художньої літератури, створено літературний куточок «Літературне розмаїття», проводяться бібліотечні заняття за темами: «Взаємодія культур», «Джерела толерантності», «Пізнай свою країну», «Обери друга», «День національної літератури», «Добрі сусіди», «Єдність у розмаїтті», «Жива бібліотека» тощо.

Ефективною формою ознайомлення з літературою авторів різних національностей стала організація літературних читань, постійно діючих бібліотечних виставок, в рамках яких проводилися дискусійні клуби із запрошенням сучасних письменників, поетів, діячів культури.

Одним із цікавих напрямків у цій роботі стало створення пересувних літературних стендів. При створенні пересувних літературних стендів, особливу увагу ми приділили взаємодії різних культур та в доступній для студентів формі розкривати міжлітературні зв'язки, виявляли роль українських письменників і перекладачів у творчості майстрів інших народів, та навпаки. Ми підкреслювали також взаємозв'язки різних літератур, особливо тих народів, які мешкають на теренах України, з іншими видами мистецтв, зважаючи, що літературний текст як факт мистецтва відображає ознаки конкретної культурної епохи, її філософські концепції. Знайомство з літературними творами на тлі широкого культурологічного контексту сприяло осмисленню фундаментальних цінностей загальнолюдської культури.

Отже, реалізація низки виховних полікультурних проектів у сукупності з іншими виховними заходами, передбаченими планами з виховної роботи медичних ВНЗ, сприяла створенню полікультурного навчально-виховного середовища, спрямованого на організацію міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між студентами медичного ВНЗ. Подальші наукові розробки в рамках запропонованої теми дослідження ми бачимо у

проведенні аналізу результатів впровадження у навчально-виховний процес медичного ВНЗ комплексу педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків.

Література

1. Бережнова Л. Н. Этнопедагогика : учеб. пособие / Л. Н. Бережнова, И. Л. Набок, В. И. Щеглов. – М. : Академия, 2007. – 240 с.
2. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна,
3. І. Лощенкова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2 – 6.
4. Борытко Н. М. Педагогика : учеб. пособие / Н. М. Борытко,
5. И. А. Соловцова, А. М. Байбаков / под ред. Н. М. Борытко. – М. : Академия, 2007. – 496 с.
6. Висоцька О. В. Канадський досвід полікультурного виховання толерантної особистості / Висоцька О. В. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2012. – № 1 (236) : Педагогічні науки. – С. 122 – 127.
7. Волков Г. Н. Педагогика национального спасения / Г. Н. Волков. – Элиста : АПП «Джангар», 2003. – 440 с.
8. Голік Л. О. Полікультурна освіта в Україні / Л. О. Голік,
9. Т. В. Клищенко, М. Ю. Красовицький, Г. І. Левченко // Завуч. – 1999. – № 29/35 (жовтень). – С. 3 – 4.
10. Грива О. А. Соціально-педагогічна модель формування толерантності у дітей та молоді в полікультурному суспільстві / О. А. Грива // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Київ-Житомир : вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. 1. – С. 46 – 52.
11. Гулецька Я. Г. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Я. Г. Гулецька. – Київ, 2008. – 20 с.
12. Делянченко В. М. Виховання навичок толерантної поведінки в полікультурному студентському середовищі / В. М. Делянченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2013. – № 3 (262) : Педагогічні науки. – С. 249 – 257.
13. Довгополова Я. В. Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу : дис... канд. пед. наук : 13.00.05 / Довгополова Я. В. – Луганськ : Б.в., 2007. – 206 с.
14. Зюзіна Т. Реалізація принципів полікультурності та етизації в організації культурологічного напрямку : (змістовно-процесуальний аспект) / Зюзіна Т. О. // Освіта Донбасу, 2007. – № 3. – С. 86 – 93.
15. Компанієць В. О. Сутність і особливості сучасного полікультурного виховання / В. О. Компанієць // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Київ – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Вип. 6. – Кн. 1. – С. 62 – 67.
16. Лурье Л.И. Моделирование региональных образовательных систем: учеб. / Л. И. Лурье. – М. : Гардарики, 2006. – 287 с.
17. Малькова М. О. Полікультурне середовище як чинник громадянського виховання / М. О. Малькова, Є. І. Колеснік // Вісник Луганського національного

університету імені Тараса Шевченка. – 2013.–№ 5 (264), ч. 2. – : Педагогічні науки.– С. 14–20.

18. Порох Д. О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних навчальних закладах України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Порох Дар'я Олександрівна. – Луганськ : [б.в.], 2011. – 272 с.

19. Поштарева Т.В. Особенности образования в этнически разнообразной среде / Т. В. Поштарева // Среднее профессиональное образование. – 2008. – № 6. – С. 59 – 63.

20. Терно С. Полікультурна освіта: чи потрібна вона Україні? / С. Терно // Історія в школах України, 2008. – № 9. – С. 15 –20.

СОЗДАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ

А. В. Щербакова

В статье проанализированы пути реализации одного из педагогических условий формирования поликультурной компетентности студентов-медиков в учебно-воспитательном процессе медицинского вуза – создание поликультурной учебно-воспитательной среды, направленной на организацию межкультурного диалога и формирование толерантных отношений между студентами.

Ключевые слова: студенты-медики, поликультурная компетентность, поликультурная учебно-воспитательная среда, педагогическое условие, воспитательные проекты.

CREATION OF POLY CULTURAL TEACHING AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A PEDAGOGICAL CONDITION OF FORMATION OF POLY CULTURAL COMPETENCE OF MEDICAL STUDENTS

A. V. Shcherbakova

The article deals with the analysis of the ways of the realization of one of the pedagogical conditions of the formation of polycultural competence of medical students, i.e. the creation of polycultural teaching and educational environment aimed at the organization of intercultural dialogue and formation of tolerant relationships among the students.

Key words: medical students, polycultural competence, polycultural teaching and educational environment, pedagogical condition, educational projects.

Щербакова Анна Вікторівна – аспірантка кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна) E-mail: mitel-anna@mail.ru

Shcherbakova Anna Victorivna – Aspirant of the Chair of Pedagogics and Psychology of Luhans'k Taras Shevchenko National University (Luhans'k, Ukraine) E-mail: mitel-anna@mail.ru

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор С. В. Савченко

Reviewer – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor S.V. Savchenko